

ANDREJ KALAŠ – VLADISLAV SUVÁK:

Antisthenis Fragmenta / Antisthenove zlomky

**Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad
a komentár k zlomkom**

Bratislava: Univerzita Komenského 2013, 542 s.

Koncom minulého kalendárneho roka uviedlo Vydavateľstvo Univerzity Komenského túto zatiaľ najnovšiu publikáciu autorskej dvojice Kalaš – Suvák. Dvaja z popredných znalcov antickej filozofie na Slovensku pokračujú vo svojej snahe – spredmetnenej už v publikácii *Antisthenés* (Kalaš, Suvák 2010) – sprostredkovať čitateľovi jedinečnú možnosť preniknúť priamo do epicentra antisthenovského bádania.

Štruktúra obsahu publikácie môže navodiť zdanie, že ide o dielo, ktoré je takmer totožné s *Antisthenom*. Chronologické usporiadanie tematických okruhov, ako aj názvy kapitol, okrem časti *Antisthenove názory na bohatstvo*, ktorá sa v predošlej publikácii nachádza iba ako podkapitola *Antisthenove názory na zákony a štát*, zostávajú rovnaké. Zdanlivá totožnosť však mizne, ak hlbšie prenikneme do vnútra knihy alebo ak sa začítame do ľubovoľného zlomku. Text je doplnený o pôvodné grécke a latinské zlomky podľa Giannantonioho edície *Socratis et Socraticorum Reliquiae* a aj preklad zlomkov je mierne upravený. Najmarkantnejšou zmenou je rozsah komentárov, ktorý je oproti predchádzajúcemu dielu takmer trojnásobný. V komentári autor nesleduje iba hlavné interpretačné línie, ale vyčerpávajúco mapuje všetky dôležité komentáre a interpretácie od začiatku 19. storočia až po súčasnosť, aby kriticky sformuloval vlastné postrehy.

Ďalšou novinkou je zaradenie obrazovej prílohy priamo do textu. Napriek skvelému zámeru vizualizovať antisthenovský svet prostredníctvom autentických antických vyobrazení je táto snaha komplikovaná azda aj objektívnym nedostatkom vhodného materiálu, ktorý by mohol výstižne doplniť danú tému (napr. kontextuálny význam Obrázku 4 na s. 56 nie je celkom jasný).

Úvodná štúdia Vladislava Suváka *Antisthenés alebo stručný sprievodca životom a dielom sókratovca Antisthena* (s. 9-27) nás oboznamuje s náročnou antisthenovskou témou, ktorá sa musí vyrovnávať s Anthisthenom ako filozofom zasahujúcim tri epochy dejín filozofie – predsókratovskú, klasickú a helenistickú –, ale aj ako s postavou, v ktorej myslení a pôsobení sa spájajú rôznorodé teoretické základne: (sofistická) téza o nemožnosti sporu, (sókratovské či neskôr stoické) reinterpretácie homérovských hrdinov alebo (sókratovské) hľadanie šťastného života. Odvolávajú sa na dvanásť popredných antisthenovských prác Suvák načrtáva základné východiská svetových historikov filozofie za posledných 150 rokov a na tomto pozadí prezentuje svoje vlastné stanoviská osvetľujúce Antisthenov život a dielo. Treba zdôrazniť, že Suvák sa úspešne snaží o dôkladnú, a predovšetkým kritickú analýzu všetkých dostupných primárnych aj sekundárnych prameňov s cieľom vytvoriť akúsi udržateľnú a čo najpravdepodobnejšiu syntézu toho, čo môžeme o Antisthenovi povedať. Autorov prístup predstavuje poctivú prácu historika, ktorý sa aj napriek riziku,

že nikdy nepostihne historicky vernú a autentickú podobu skúmaného objektu¹ nevzdáva a citlivo vníma problémy spájajúce sa s hlavnými doxografickými prameňmi. Vidno to napríklad na opatrnom postoji komentátora k hodnovernosti Xenofontových správ o Antisthenovi (napr. na s. 51-52), a najmä na jeho kritickej analýze katalógu Antisthenových diel u Diogena Laertského. Výsledkom jeho snahy je uchopenie Antisthena a jeho diela v takej podobe a v takom rozsahu, aký mu dovoľuje kritické posúdenie historickej dôveryhodnosti zachovaných doxografických prameňov.

Najväčšiu časť publikácie tvorí súbor originálnych zlomkov, prekladov z gréčtiny a latinčiny, a najmä obsiahle komentáre (s. 30-499). Celkovo 208 zlomkov a rozdelenie správ do obsahovo príbuzných celkov odkazuje na kritické vydanie Antisthenovho diela od Gabriela Giannantonioho (Giannantoni 1990, 137-181).

Autorom prekladu zlomkov je, rovnako ako v prípade *Antisthena* vydaného vo vydavateľstve Kalligram, klasický filológ a filozof Andrej Kalaš. Tento preklad je v poradí šiestym svetovým prekladom Antisthenových zlomkov a jeho celosvetový prínos spočíva v tom, že je vôbec prvým prekladom kompletného súboru Antisthenovských zlomkov z Giannantonioho kritického vydania. V porovnaní s predchádzajúcim *Antisthenom* Kalaš preklad trochu upravil a pozmenil. Môžeme si napríklad všimnúť časť z *Aiantovej reči* „ἔπειτα τῶν Ἀχιλλέως ὄπλων ὅδε ὁ μαστιγίας καὶ ἱερόσυλος ἀξιοῖ κρατῆσαι“, ktorá je kvôli väčšej zrozumiteľnosti nanovo preložená ako „A takýto lotor a vykrádač chrámov si nárokuje na to, aby on dostal Achillovu výzbroj?“ (s. 155) oproti pôvodnému „A takýto flagelant, masochista a vykrádač hrobov si nárokuje na to, aby dostal Achillovu výzbroj?“ (Kalaš, Suvák 2010, 105).

Kalašov preklad sa výborne číta, prekladateľ nemá žiaden problém s autentickým zachytením rozmanitých jazykových štýlov (odlišné rukopisy Xenofonta, Plutarcha, Aristotela a iných). Preklad predstavuje dokonalý balans medzi sprostredkovaním zlomkov dnešnému čitateľovi a zachovaním ich originálnej antickej patiny. Jeho odborný prístup pri preklade dôležitých kynických pojmov, ako sú napr. *αὐτάρκεια* (sebestačnosť), *τὸ καστερικόν* (vytrvalosť), *ἀπάθεια* (necitlivosť), *ἐγκράτεια* (sebaovládanie) a mnohé iné, sa stáva základnou oporou komentovanej časti publikácie.

Na margo filologickej stránky recenzovanej publikácie ešte poznamenávam, že pozornému čitateľovi Kalašových prekladov neunikne skutočnosť, že väčšina prekladov antisthenovských zlomkov z Xenofonta, konkrétne ide o fragmenty z diela *Symposion* (napr. V A 13 – V A 14, V A 18, V A 67, V A 78, V A 81 – 83, V A 101, V A 103, V A 185 – 186), boli prakticky bez zmeny prevzaté z dávnejšieho Kalašovho prekladu uvedeného Xenofóntovho spisu. Ten vyšiel s Porubjakovou úvodnou štúdiou v roku 2006 vo vydavateľstve Kalligram (XENOFÓN 2006). Ako študentka klasickej filológie si kladiem kacír-

¹ Túto „bezradnosť“ historika filozofie si uvedomuje aj samotný prekladateľ A. Kalaš, azda aj pod vplyvom Suvákových názorov: „Môj priateľ a vynikajúci odborník na antickú filozofiu Vlado Suvák ma totiž často upozorňuje na skutočnosť, že ambícia zistiť, čo sa v dejinách myslenia v tom-ktorom období „naozaj“ udialo alebo čo si ten-ktorý mysliť „naozaj“ myslel, je vopred odsúdená na neúspech“ (Kalaš 2009, 151; podrobnejšie aj Suvák 2007, 130).

sku a zaiste len hypotetickú otázku, ako by vyzeral Kalašov preklad uvedených Xenofonových zlomkov v prípade, že by ich prekladateľ po siedmich rokoch preložil „nanovo“.

Práve komentáre, ktoré autorsky patria filozofovi Vladislavovi Suvákovi, tvoria najrozsiahlejšiu časť tejto knihy. Poctivý akademický prístup, spočívajúci v oboznámení čitateľa s takmer celým antisthenovským bádáním za posledných viac ako dvesto rokov, v spojení s autorovou kritickou reflexiou jednotlivých vedeckých prístupov prispel k vytvoreniu nových interpretácií osvetľujúcich povahu Antisthenovej filozofie. Komentáre sa vyznačujú širokým tematickým rozsahom: od biografických údajov (s. 30-40), cez vzťah Antisthena a Platóna (s. 76-79) až po náročné filozofické tematické okruhy, ako sú *Pravda* (s. 323) alebo *O dialektike* (s. 381). Z hľadiska pravej povahy Antisthenovej filozofie je rozhodujúca jedna z najrozsiahlejších pasáží v celej knihe s názvom *Antisthenove spisy* (s. 88-177), ktorá obsahuje dôkladnú analýzu zoznamu Antisthenových diel zachovaných u Diogena Laertskeho.

Komentáre poskytujú veľké množstvo informácií a interpretačných titulov, a to nielen k samotnému Antisthenovi či ku kynickej filozofii. Svojou šírkou dokážu uspokojiť aj záujemcu o niektoré vybrané problémy z Aristotelovej, Platónovej, sókratovej, či heleenistickej filozofie. Suvák pri skúmaní interpretačných prístupov nemapuje iba anglicky alebo nemecky hovoriaci svet – ako býva v našich končinách zvykom –, ale cituje a analyzuje myšlienky ruských, talianskych, francúzskych, španielskych, či dokonca rumunských autorov. Tento je- dinečný počin a značná výhoda takéhoto postupu sa však na druhej strane transformujú do otázky: Akému čitateľovi je táto publikácia určená? Zatiaľ čo *Antisthenés* vydaný v Kalli- grame mohol uspokojivo splniť úlohu pramenného a interpretačného materiálu pre študentov filozofie, *Antisthenis Fragmenta* sa stáva publikáciou určenou pre fundovaného odborníka, polyhistora, lingvistu či pre skutočne zanie- teného obdivovateľa kynického spôsobu života. K výnimočnej kvalite knihy prispieva už spomínaný obsiahly register pramennej a inter- pretačnej literatúry (s. 511-540) i zoznam skratiek (s. 499-510). Publikácii naopak chýba menný register, ktorý by mohol čitateľovi výrazne uľahčiť orientáciu.

Gramatická a formálna stránka recenzovaného titulu je zvládnutá veľmi dobre, o čom svedčí len malý počet preklepov, ktoré sú vzhľadom na objem knihy celkom pochopiteľné. Napríklad v obsahu čítame *Odysseus alebo o Odysseov* – správne: *Odysseus ale- bo o Odysseovi*, *reči* – správne: *reči* (s. 7), *sšesané* – správne *sčesané* (s. 39), *poblázne- nýmu ľuďmi* – správne: *pobláznenými ľuďmi* (s. 296), *Patónom* – správne: *Platónom* (s. 340), *vo svojom správ- ne: vo svojom* (s. 391).

Na záver možno konštatovať, že Suvákova práca je po všetkých stránkach obdivu- hodná a spolu s Kalašovým prekladom tvorí celok, ktorý je na slovenskej academickej pôde jedinečný (ak nie ojedinelý) a ktorý smelo môže konkurovať svetovým publikáciám. Knižný titul *Antisthenis Fragmenta* je exemplárnym príkladom toho, ako treba moderne a vedecky pristupovať k antickej filozofii.

Zuzana Zelinová

Literatúra

- GIANNANTONI, G. (ed.): (1990): *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. 2 zv. Naples: Bibliopolis.
- KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2010): *Antisthenés*. Bratislava: Kalligram.
- KALAŠ, A. (2009): *Raný pyrrhónizmus alebo blažený život bez hodnôt?* Bratislava: Univerzita Komenského.
- SUVÁK, V. (2007): Kynizmus: etika bez morálky. In: Suvák, V. (ed.) *Sokratika: Štyri štúdie k sókratovskej tradícii myslenia*. Prešov: Prešovská Univerzita.
- XENOFÓN (2006): *Hostina, Sokratova obhajoba*. Prel. A. Kalaš. Bratislava: Kalligram.

Zuzana Zelinová
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 01 Bratislava 1
Slovak Republic
e-mail: zelinova9@uniba.sk

MATÚŠ PORUBJAK:

Najstaršie podoby európskej etiky v antickom období. Kapitoly z aplikovanej etiky II.

Prešov: Michal Vaško – Vydavateľstvo 2012, 104 s.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave sa v roku 2012 rozhodla vydať sériu vysokoškolských učebníc, ktoré by študentom poskytli základné informácie o rôznych partiálnych problémoch z oblasti aplikovanej etiky (interrupcie, bioetika, environmentálna etika). Zo štvorzväzkovej edície vyšla ako druhá v poradí kniha Matúša Porubjaka *Najstaršie podoby európskej etiky v antickom období*, ktorá sa po obsahovej stránke skladá zo siedmich častí (*Úvod; Etika epickej tradície; Etika v období archaickej lyriky; Zrod filozofie; Záver; Literatúra; Prílohy*). Etická tematika nie je autorovi neznáma, keďže sa už vo viacerých odborných prácach venoval skúmaniu spoločensko-etických vzťahov v najstaršej gréckej literatúre.² Publikácia tak sumarizuje výsledky doterajšieho bádania a prijateľnou formou ich prispôsobuje potrebám študijného procesu.

Prvá, úvodná kapitola (s. 5-12) v krátkosti prezentuje historický vývoj gréckej kultúry od príchodu gréckych kmeňov do Helady až po archaické obdobie. Korene európskeho etického myslenia môžeme situovať práve do archaického dejinného obdobia (8.– 6. stor.

² Bližšie pozri: PORUBJAK, M. (2010): *Vôľa (k) celku. Človek a spoločnosť rečou Homéra a Theognida*. Pusté Uľany: Schola Philosophica; PORUBJAK, M. (2013): Predstava ľudskej prirodzenosti v Theognidei. *Filozofia*, 68 (4), 276-284.